

РАДИВОЈЕ Д. БОЈОВИЋ

ДВЕ РАТНЕ МЕДАЉЕ

СРЕБРНА МЕДАЉА ЗА ХРАБРОСТ („КОЛАЈНА ЗА ХРАБРОСТ“ ИЗ 1876. ГОДИНЕ)

Трогодишњи рат са Турском од 1876. до 1878. године обележен је у Србији појавом више ратних одликовања. За три године установљена су следећа признања за заслуге у рату: 1876. године — Колајна за храброст, прва медаља те врсте у Србији¹ и Орден Црвеног Крста;² 1877. године — Златна медаља за храброст; 1878. године — Медаља за храброст 1876—1878,³ Медаља за ревносну службу, Споменица на рат 1876—1878. и Медаља кнегиње Наталије за ревносну службу. Установљење овако великог броја одликовања у релативно кратком периоду, убрзало је појаву првих закона о одликовањима у Србији.⁴ Овим законима обухваћен је и Орден Таковског крста, установљен 1865. године, који је, заједно са Медаљом за приврженост (1858), представљао једина одликовања у Србији до почетка рата.

У току првих ратних операција, на фронту се појавило прво одликовање — Колајна за храброст. Установљена је 12. јула 1876. године. Врло масовно је додељивана војницима и официрима за показану храброст у борби.

Мита Петровић бележи да је на Кушићима, 29. августа 1876. године, „на дан усековања св. Јована“⁵ Медаљом за храброст одликован један број официра.

Медаља је кована од сребра у облику кружне плочице са ушицом. На авресу, у пољу, налази се натпис: „МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV. КЊАЗ СРПСКИ“. На реверсу, у венцу од лоровове и хростове гране, са српским грбом при дну, налази се натпис: „ЗА ХРАБРОСТ 1876.“

Носила се о црвено-плаво-белој врпци на левој страни груди.

Медаља је пречника 27,1 милиметар.⁶ Највероватније је рађена у Бечу.⁷

Постоје две варијанте ове медаље, које се међу собом разликују по неким ситнијим детаљима. Опис прве варијанте ове медаље већ смо дали. Друга варијанта се од претходне разликује по следећим детаљима: ушица је изразито одвојена од медаље, пречник медаље је 27 милиметара, медаљу карактерише дубља пластика, текст на авресу је нешто развученији, тако да је средњи ред дужи за 1,6 милиметара,⁸ „прстен“, по ободу медаље на авресу и реверсу, израђен је „у два нивоа“. Код прве варијанте „прстен“ реверса је само делимично израђен на овај начин. Разлика је у склопу и величини венца. Код прве варијанте лишће на лорововој и хростовој грани правилно је распоређено, тако да је венац симетричан. Почетне и завршне групе имају по четири листа, а остале четири, код обе гране, по три листа. Код венца, на авресу друге варијанте, ситуација је сасвим другачија. Сам венац је дужи за по једну групу хростовог и маслиновог лишћа. Почетне групе имају по пет листа, а две завршне по три листа. Остале групе лишћа на хростовој грани имају по три, а на лорововој по четири листа. Облик слова С у оцилима грба (на реверсу) је само назначен, а краци крста су нешто ужи. На реверсу иза године нема тачке. Сам изглед медаље одаје разлику у финоћи сребра, од кога су израђене.

Др Десанка Николић, у свом каталогу „Наша одликовања до 1941“, дала је опис прве варијанте ове медаље. Коју варијанту је описала Нада Тодоровић у каталогу „Југословенске и иностране медаље“, на основу датих података, не може се закључити.⁹

Подаци, изнети у ова два каталога, указују да су постојеће варијанте ове медаље коване у четири величине: пречника 25 милиметара,¹⁰ 27 милиметара, 27,1 милиметар и 28 милиметара.¹¹ Медаље пречника 25 и 27,1 милиметара, по својим композиционим одликама, припадају првој варијанти. Медаља пречника 27 милиметара припада

другој варијанти. Којој варијанти припада медаља пречника 28 милиметара, из напред наведених разлога, не можемо рећи.

Све ове чињенице наводе нас на закључак да су ове варијанте Колајне за храброст дело двојице гравера. Гравер прве варијанте, поред беспрекорно обављеног занатског дела посла, просторно је добро ускладио све детаље, тако да је дао једну врло лепу медаљу. Рад другог гравера заостаје за остварењем његовог претходника. Текст на медаљи је развученији, а венац несразмерно велики и не нарочито добро компонован. Ни граверски део посла није најбоље изведен: слова С у оцилима грба нису до краја обликована, а у храстовој грани у неколико случајева јављају се дупли листови, тј. мањи лист је постављен преко већег (вероватно последица корекција у величини).

С обзиром да постоји разлика у финоћи сребра, од кога су медаље израђене, у композиционим детаљима и посебно величини, може се претпоставити да све нису коване у истој радионици.

Оба варијанте Колајне за храброст исковане су у временском распону од свега неколико месеци. Наћи им право место у хронологији израде одликовања у Србији тога доба, није ни мало лако. Осим датума установљења, у историјској грађи о Колајни за храброст ништа више не можемо наћи. Упоредијући обе варијанте медаље са сличним медаљама из каснијег периода, чија се израда везује за делатност бечких радионица, пада у очи да је њима далеко сличнија друга варијанта, која је вероватно и млађа. До њене појаве Колајна за храброст ковала се, у две величине, у облику прве варијанте.

МЕДАЉА ЗА ХРАБРОСТ „МИЛОШ ОБИЛИЋ“

Медаља за храброст „Милош Обилић“ први пут је установљена у Кнежевини Црној Гори 1847. године.¹² У Србији се појавила тек у време другог балканског рата. Њоме је замењена Медаља за храброст из 1912. године.

Околности у којима је настала Медаља за храброст „Милош Обилић“ условиле су да се додељивала непрекидно пет година, што је неуобичајено за медаље ове врсте у орденској институцији Србије. Пре ње једино се у српско-турском рату 1876—1878. две године додељивала Златна медаља за храброст. Све остале медаље ове врсте додељиване су у години установљења, у току рата или по његовом завршетку. Оно што чини јединственом ову Медаљу за храброст, у односу на све остале, њена је временска универзалност, јер у њеном

ликовном решењу не постоји ни један детаљ, који би је везао за једног владара, време или државу и државно уређење.

Медаља за храброст „Милош Обилић“ установљена је 12. јула 1913. године. Као златна и сребрна, кована је код фирме Huguenin у Локлу (Швајцарска).¹³ Представљала је врло популарно и цењено одликовање у српској војсци. У време другог балканског и првог светског рата њоме је одликован велики број војника и официра.

Медаља је кована од месинга у облику кружне плочице са ушницом. На авресу се налази попрсје Милоша Обилића, легендарне личности српске средњовековне историје. Около је натпис: „МИЛОШ ОБИЛИЋ“. Милош Обилић приказан је у пуној ратничкој опреми. Глава змаја са каците постављена је преко ушице. На реверсу се налази крст матираних поља, са укрштеним мачевима између кракова. Преко централног дела крста је лаворов венац, у коме је натпис: „ЗА ХРАБРОСТ“.

Медаља се носила на левој страни груди, на врци од црвеног рипса, сложеној у троугао.

Нацрт за ову медаљу урадио је Боцарић.¹⁴

Златна медаља за храброст „Милош Обилић“ јавља се у две варијанте. Пречник прве варијанте је 35,9 милиметара, а друге 35,3. Поред разлике у величини, између ове две варијанте постоје разлике и у детаљима — на авресу: глава змаја код прве варијанте је већа, са правилно изведеним потиљком; код прве варијанте крило змаја је шире при самом корену; у Милошевом лику, код друге варијанте, брада, бора која иде до испод ока и доња вилица јаче су наглашене; руб оклопа око врата, код прве варијанте, не види се у профилу; код друге варијанте прелаз околопа између врата и леђа нешто је јасније изражен; горња ивица другог преклопника оклопа рамена, код друге варијанте, не наставља се у правцу десне стране тела; код прве варијанте линија, којом су исписана слова, нешто је ужа.

Разлике на реверсу су још уочљивије: мачеви се разликују по изгледу и димензијама (у неколико десетих милиметара); пречник лаворовог венца код прве варијанте је 22 милиметра, а код друге 23,1; лаворов венац и трака, којом је обавијен, мало је ужи код прве варијанте; код друге варијанте венац је пластичније изведен; линија, којом су исписана слова у натпису, код друге варијанте је шира; у другом реду натписа, код друге варијанте, слово О је мање од осталих слова, а слово С има нешто измењен облик; прва варијанта има сигнатуру при дну унутрашње површине у венцу: »HUGUENIN FEC«.

Сребрна медаља је пречника 31 милиметар. Разлике у композиционим детаљима између сребрне и златне медаље мање су код поређења са првом варијантом. Разлике се састоје у следећим детаљима: на авреси, горња ивица другог преклопника оклопа рамена код сребрне медаље не наставља се у правцу десне стране тела; кајиш за закопчавање разрезаног оклопа испод леве руке има спону. Код прве варијанте златне медаље њен облик је само назначен, без разреза оклопа испод; на реверсу постоји разлика у форми слова З, Р, А и Б у натпису; сребрна медаља није сигнирана.

Узимање имена једног тако познатог јунака за назив медаље, као што је Милош Обилић, прстпоставило је њен углед и њено место међу одликовањима. Тако знамо да је у Црној Гори „Обилића медаља“, као највише државно одликовање у време установљења, додељивано не само за заслуге на бојном пољу, већ и за заслуге у политичком животу.¹⁵ Златну медаљу за храброст „Милош Обилић“, као искључиво ратно признање, у рангу одликовања за храброст, у Србији, можемо ставити одмах иза Ордена Карађорђевог звезде са мачевима и Ордена Белог орла са мачевима.

Појава две варијанте Златне медаље за храброст може се једино објаснити масовном доделом у периоду од 1913. до 1918. године, која је условила ковање више серија (до сада познате две) ове медаље.

НАПОМЕНЕ

1. Др Десанка Николић: Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. године, страна 35.
2. Др Десанка Николић: Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. године, страна 41.
3. Опис ове медаље дала је Нада Тодоровић у каталогу "Југословенске и иностране медаље". Др Десанка Николић је не помиње.
4. Др Десанка Николић: Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. године, страна 32.
5. Мита Петровић: Ратне белешке 1876, 1877 и 1878, I, Чачак, 1955. године, страна 203.
6. Овог пречника је медаља прве варијанте, која припада аутору. Друга медаља друге варијанте (такође власништво аутора) пречника је 27 милиметара. У даљем излагању видећемо да се ови подаци разликују од досада познатих у литератури.
7. Нада Тодоровић: Југословенске и иностране медаље, Београд МСМЛXIV, страна 14.
8. Код прве варијанте дужина средњег реда је 22 милиметра, а код друге 23,6 милиметара.
9. Из каталогског текста могли бисмо закључити о којој се варијанти медаље ради, на основу тога да ли иза године има тачка. Међутим, у овом каталогу тачка као знак интерпункције из натписа на медаљама није правилно навођена. У неким случајевима тачка се може тумачити двојачко: као тачка, која означава крај реченице, и као тачка из наведеног текста (уколико се година нашла на крају реченице). Код каталогског броја 311, страна 114, тачка на крају реченице припада тексту са Албанске споменице. Међутим, код каталогског броја 40, Споменица српско-турског рата и каталогског броја 41, Споменица српско-бугарског рата, страна 51, тачка иза године означава крај реченице. Коју функцију има тачка код каталогског броја 28, Сребрна медаља за храброст, страна 47, тешко је рећи. Уколико је саставни део натписа са медаље, онда се ради о опису прве варијанте, а уколико означава крај реченице, ради се о другој варијанти медаље.
10. Др Десанка Николић: Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. године, страна 39.
11. Нада Тодоровић: Југословенске и иностране медаље, Београд, МСМЛXIV, страна 48.
12. Др Десанка Николић: Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. године, страна 14.
13. Др Десанка Николић: Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. године, страна 60.
14. Нада Тодоровић: Југословенске и иностране медаље, Београд, МСМЛXIV, страна 51.
15. Др Десанка Николић: Наша одликовања до 1941, Београд, 1971. године, страна 15.